

Karin Hallas-Murula: ministeeriumi koridorides ametnike pilte ei ole

Arhitektuuriajaloolane Karin Hallas-Murula on Eesti [Teatriliidu](#) ja Eesti Arhitektuurimuuseumiga koostöös saanud valmis tähelepanuväärse koguteose „Eesti [teatrimajad](#). Kaskedega küünidest tänapäevase [teatriarhitektuurini](#)“.

Vastse raamatu autor tsiteerib Inglise [teatri-](#) ja [filmilavastajat](#) Peter Brooki, kes on öelnud, et [teater](#) kujutab endast kahte ruumi, kahe sissepääsuga. Üks on publiku, teine näitlejate üks. „Seal on kaks maailma. Pimedas istuvad inimesed kiikavad teise maailma. See on illusioon. Selleks nad [teatrisse](#) tulevadki.“ Karin Hallas-Murula ütleb, et tema kirjutab selles raamatus, kuidas arhitektid on püüdnud neid maailmu eri ajal ruumiliselt ja vaimselt ühendada.

Alguses olid amfiteatrid

„Antiikne [amfiteater](#) on jäänud tänini demokraatliku [teatri](#) ja mitte ainult [teatri](#), vaid ka parlamendi ning suurte konverentsisaalide ruumilise ülesehituse aluseks,“ ütleb Hallas-Murula mahuka raamatu esimeses peatükis. Antiiksed amfiteatrid mahutasid 10 000–17 000 vaatajat.

Hiljuti tekitas Eestis skandaali Kinoteatri telesaate keelamine, aga 1812. aastal, nagu uuest [teatriramatust](#) lugeda saab, keelati Tartus [teatritegemine](#) üldse ära. Põhjuseks see, et tekkisid üliõpilasrahutused. Keeld kehtis 55 aastat. Taas võis Tartus [teatrit](#) teha ja näha 1867. aastal. [Teater](#) algab puhvetist Mulle meenub, et olen kirjutanud sellest, et publik ei lähe sageli vaatama mitte konkreetset lavastust või näitlejaid, vaid [Draamateatrisse](#), [Estoniasse](#), [Ugalasse](#) või [Endlasse](#). Et see pole hea.

Hallas-Murula kirjutab: „[Teatri](#) ehitamine on alati suursündmus, mis algab hoone koha valikust linnas.“ Ta lisab paradoksi, et [teatrimaja](#) on materiaalne ja kinnistub oma aega, näitekunst on pidevas arengus ja käib ajaga kaasas.

Kui rääkida [teatrikultuurist](#), mis praegu ei puuduta seda, mis tehakse lavadel või tänapäeva black box'ides, siis üks [teatrimajad](#) ehitati uhked ikka sellepärast, et inimesed saaksid argirõivad piduriiete vastu vahetada. Et oleks selline koht.

Ma ei saa mainimata jätta moe muutust. Kui mina 59 aastat tagasi hakkasin pea igal õhtul [teatrites](#) ja kontsertidel käima, siis mul ilmselt ei olnud selleks eraldi kingi ja ülikonda. Veel vähem

maaleht.ee

Tallinna Linnateater
Eesti Draamateater
Teater Vanemuine
Endla teater
Estonia teater
Vaba Lava
Rakvere Teatrimaja
Von Krahli Teater
Tartu Uus Teater
Kanuti Gildi Saal
Teater

aega, et ennast sättida. Ja minusuguseid oli veel. Algusest peale oli kaasas see tarkus – küllap lavakoolist saadud –, et teatrisse minnes jäta kalossid garderoobi. Nõnda et peale puhveti algab teater ka garderoobist. Vähemasti kui publikule mõelda.

Karin Hallas-Murula toob muu hulgas esile ühe ootamatu, aga täpse võrdluse teatrimajade olemusest: „Ükski ametnik ei nimeta oma bürood koduks, aga teatrimaja nimetatakse koduks tihti. Nagu perepildid koduseinal või riulitel, on teatrikoridori seintel näitlejate pildid – väike, kuid tähendusväärne seik. Ministeeriumi koridorides ametnike pilte ei ole.“

Saksa teatrimajad

Võtan nüüd raamatu põhjalikust teatrimajade ülevaatest välja kaks, mida raamatust sõltumata olen pidanud ja pean Eesti ilusamateks teatrimajadeks. Need on nüüdne Eesti Draamateater ja Vanemuise teatri väike maja. Raamatust selgub, et mõlemad on 20. sajandi alguses ehitatud saksa teatrid.

Saksa teatrite ehitamise puhul oli kindlasti kultuurilise eesmärgi kõrval ka ideoloogiline, raske öelda, aga ehk oli see järjekord isegi vastupidine. Praegune Eesti Draamateater sai valmis 1910. aastal, kui viis aastat tagasi oli olnud suur mõisate põletamine.

Teater valmis südalinnas. Seejuures oli arhitektuurikonkursi tingimustes nõue kasutada maja fassaadidel kohalikku looduskivi. „Tallinna paas oli kergesti kättesaadav ja odav,“ kirjutatakse raamatus. Teatri mahutavus oli 600 inimest ja pidi olema kaks rõdu. Konkurss kujunes sajandi alguse arhitektuurivõistluste suurimaks, kokku esitati 61 projekti Soomest, Austriast, Saksamaalt, Peterburist ja Riist. I preemia said arhitektid Aleksei Bubõr ja Nikolai Vassiljev Peterburist. Nende võidutöö nimi oli „Eine vierblättriges Kleeblatt“ („Neljaleheline ristikein“). Hallas-Murula sõnul oli võistlustööde hulgas peajagu teistest üle Helsingist tulnud töö, mis omistatakse arhitekt Saarinenile, aga see oli liiga suur ja nii kallist hoonet ei olnud võimalik Eestis ehitada.

Tartu saksa teater, tänane Vanemuise väike maja avati 19. oktoobril 1918. Arhitektuurikonkursi tähtaeg oli 1. veebruaril 1909. Võitjateks osutusid Berliini arhitektid. Ehituse alustamine venis. Tartu linnaarhitekt sai ülesande teha võiduprojekti silmas pidades uus, mõnevõrra väiksema mahuga projekt. Väikese Vanemuise maja stiili kohta ütleb Hallas-Murula: „Neobiedermeier oli loomult kammerlik stiil ning sobis niisugusena Tartu väikelinna

teatrile suurepäraselt.“

Peale kõige muu kiideti ajakirjanduses selle teatri akustikat ja öeldi, et saalis on kõik soovitud eeldused kunstilise naudingu saamiseks. „Headust suurendab veelgi asjaolu, et saalis pole ühtki kohta, kus lavapilt mõjule ei pääseks,“ kirjutavad kaasaegsed.

Mahukas pildimaterjal

Raamatu „Eesti teatrimajad“ on kujundanud Andres Tali. Muidugi on esindusraamatu kujunemisel tähtsus ka raamatu mahul, aga kunstnik Andres Tali näitab taas oma meistriklassi. See, kuidas ta on suutnud eksponeerida mahukat pildi- ja projektimaterjali, on vaatamisväärne. Pakub naudingut. Lisaks veel valitud kirja suurus ja šrift, mis teevad lugemise mugavaks. Kõik on tehtud äärmiselt vaataja- ja lugejasõbralikult.

Lisaks eelnimetatutele leiab raamatust teatrimajade lood Narvast, Valgast, Pärnust, Viljandist ja Kuressaarest, väga põhjalikult on käsitletud Estonia teatrimaja. Juttu on sellest, kuidas teatreid ümber on ehitatud.

Eraldi on peatükk 1980. aastatel ehitamata jäänud teatritest – Estoniast Tõnismäel ja Vanalinnastuudiost vanalinnas.

Teatriehitusest uues Eestis, kus vanadesse majadesse tekivad uued teatrisaalid ja -ruumid: Von Krahl, Tartu Uus teater, Theatrum, Kanuti Gildi saal, NO99. Juttu on ka Tallinna ja Narva Vaba Lava saalidest. Raamat lõpeb sellega, mis praegu pooleli: Linnateatri kvartal, mis on valmimas, ja taas Estonia.

Raamatu lõpus on väike leksikon, kus on seletatud teatriarhitektuuri ja lavatehnika termineid.

HEA TEADA

Estonia – teatrisaalis 800 kohta

Vanemuine – suure maja saalis 676, väikese maja saalis 440 kohta

Eesti Draamateater – suures saalis 426, väikses 146 kohta

Viljandi Ugala – suures saalis 540, väikses 155 kohta

Pärnu Endla – suures saalis 573, küünis 120 kohta

Rakvere teater – suures saalis 411, väikses 108 kohta

(Väljavõte raamatust „Eesti teatrimajad“)

„Eesti teatrimajad. Kaskedega küünidest tänapäevase teatriarhitektuurini“

NO99 Põhuteater Tallinnas Skoone bastionil. 2011, Salto Arhitektuuribüroo.

Vanemuise jalutussaal. Valmimisjärgne fotopostkaart.

Vanemuine kuuvalguses. 20. sajandi alguse fotopostkaart.
Tallinna saksa teatri konkursi projekti edasitöötatud variant.
1908. Arhitektid Nikolai Vassiljev ja Aleksei Bubõr. Akvarell.
Tartu saksa teater nimetati sajandi alguses Uueks Teatriks.
Fotopostkaart.

Estonia konkursiprojekti edasitöötatud variant. Arhitektid Nikolai
Vassiljev ja Aleksei Bubõr, kes tegid ka Saksa Draamateatri, mis
nüüd on Eesti Draamateater. Rebro

Estonia juurdeehituse konkursitöö Centrum II. Rebro
Raamat "Eesti teatrimajad"

.